

(1993) Domino efekt, 12.11.1993

Politici, úradníci a intelektuáli

Ladislav Kováč

Sú výročia, ktoré si treba pripomínať, aj keď nám nie sú príjemné. Pred 76 rokmi, 7. novembra 1917, vypukla v Rusku komunistická revolúcia. Začala vojna medzi komunizmom a kapitalizmom. Do tejto vojny bola neskôr zatiahnutá aj naša krajina.

Vojna sa skončila. Komunizmus padol. Zvíťazil systém životaschopný, prehrala utópia. A nás postihli následky. Naším ťažkostiam budeme lepšie rozumieť, keď budeme mať na pamäti, že sme po vojne. Obraz krajiny po prehratej vojne – to je výstižnejšia charakteristika našej situácie, než obraz krajiny, čo vyšla víťazne z „nežnej revolúcie“.

Ba máme za sebou nie jednu prehru, ale dve. Prehrali sme zápas o demokratické Československo, v ktorom by Slovenská a Česká republika boli bývali rovnocennými partnermi. Slovenskí politici v jednaniach s českými neobstáli, prehrali a my sme prehrali s nimi. Chlácholenie, že vznikom samostatného štátu sa splnila tisícročná túžba Slovákov, znie síce vznešene, ale je iba účelovým ospravedlňovaním zlyhania. Na fakte porážky nič nemení.

Čo sa stalo, sa neodstane. Treba sa nám zviechať z dvojnásobnej porážky. Ako sa nám to podarí, záleží najmä od tých, čo formujú náš verejný život. Sú to tri kategórie občanov: politici, štátni úradníci a intelektuáli.

Kto je politik? Mal by to byť profesionál, vyškolený hlavne v práve a ekonómii. Presadzuje záujmy svojej strany a tým zároveň záujmy tých občanov, ktorí vo voľbách prejavili dôveru v program tejto strany. Dobrý organizátor, ktorí vie okolo seba zhromaždiť najlepších odborníkov. Majster kompromisu, taktu a taktiky.

Nemýľme si: štátny úradník nie je politikom. Na rozdiel od politika neslúži záujmom jednej politickej strany, ale záujmom všetkých občanov. Zákony štátu musia byť koncipované tak, aby jeho služba občanom nebola závislá od strany, ktorá je práve pri moci. Diplomati, sudcovia, prokurátori, pracovníci ministerstiev, prednostovia okresných úradov, riaditelia školských správ – to všetko sú štátni úradníci, od ktorých treba žiadať odbornosť a nie presadzovanie straníckych záujmov.

A kto je intelektuál? Vzdelaný človek, ktorý poznatky a myšlienky svoje a svojich kolegov využíva na vytváranie verejnej mienky. Prednáša na verejnosti, publikuje, vystupuje v rozhlase a televízii. Intelektuálmi sú publicisti, odborníci zo spoločenských a prírodných vied. Sú medzi nimi aj umelci, lekári, učitelia.

Málo máme dobrých politikov, štátnych úradníkov a intelektuálov. Je to pochopiteľné, veď pred 75 rokmi sme začínali skoro z ničoho – slovenská inteligencia predstavovala iba pár stoviek ľudí. Za 75 rokov Československa rozvinuli sme sa tak mohutne, ako nijaké iné spoločenstvo v Európe. Otitulovaných ľudí, s titulom pred menom i za menom, máme viac než mnohé národy s veľkými kultúrnymi tradíciami. Ibaže veľa z nich predstavuje inteligenciu rýchlenú, nedovzdelanú, poznačenú strachom z cudziny a komplexmi menejcennosti. Darma je, zrelá spoločnosť sa nedá vytvoriť za dve-tri generácie.

Publicistiku máme bohatú, no s úrovňou, ktorá nás sotva môže uspokojovať. Štátnych úradníkov máme neúrekom, ale ich výkon nám často strpčuje existenciu. Za komunizmu nám profesionálni politici nemohli vyrásť. V demokratických štátoch prepracováva sa politik do najvyšších funkcií zospodu, pomaly, plynulo, je vystavený prirodzenému výberu: ak nemá vhodné vlastnosti, z politiky je vylúčený už na miestnej úrovni. U nás po novembri 1989 vhupli do najvyšších funkcií ľudia bez skúsenosti, nepreverení dlhým vývinom v nižších

funkciách. Bez odpovedajúceho vzdelania; amatéri. Chirurg, ktorý vás operuje, študoval svoju profesiu najmenej šesť rokov; jeho plat je pritom iba štvrtinou platu poslanca parlamentu. Koľkí však z našich poslancov majú za sebou šesť rokov štúdia politických, ekonomických a právnych vied? Na politickú negramotnosť som upozorňoval už pred dvoma rokmi a varoval som, že na ňu doplatíme. Stalo sa. Môžem len zopakovať svoj návrh z tých čias: nájdime spôsob ako preveriť vedomosti poslancov i ministrov z teórie štátu, zo správneho, trestného a medzinárodného práva a z modernej ekonómie. Buďme prísni: kto neuspeje, nech prepadne. Netrpme, aby o našich osudoch rozhodovali zase len ľudia bez odpovedajúcich znalostí a vtiahli nás do ďalšej porážky.

Patrí k nezrelosti našej verejnej scény, že tieto tri kategórie verejných činiteľov si svoje funkcie pletú a zamieňajú. Ostatní im v tom napomáhame. Od intelektuála žiadame, aby sa správal ako politik. Aby sa vyjadroval opatrne, zvažoval čo kedy povie, aby bol takzvané rozumný. Intelektuáli sami sa ťažko zbavujú návykov z totalitných čias, obávajú sa mocných, kalkulujú s prípadnými dôsledkami svojej pravdovravnosti. Alebo, čo je najhoršie, odchádzajú z verejného života. Pritom intelektuál je čosi ako mozog spoločnosti, cez neho poznáva spoločnosť pravdu o sebe. Kto bude túto pravdu odhaľovať a šíriť, ak sa časť intelektuálov utiahne do svojich úzkych profesií, a druhá časť bude taktizovať a pestovať polopravdy?

Naopak, nežiadajme od politikov, aby sa správali ako intelektuáli. Politika je umením kompromisu, zámlk; ak treba, nuž žiaľbohu aj lichotenia a účelových lží. Nepreháňajme s moralizovaním v politike. Neprizerajme sa však rezignovane, ako politici zľahčujú právo a porušujú zákony. Od politika žiadajme na prvom mieste kompetentnosť a profesionalitu. Znalosť remesla. Čo by nám bol platný obuvník, v rečiach i skutkoch oplývajúci mravnosťou, keby z jeho rúk vychádzali babrácky urobené topánky?

Ak intelektuál chytračí, nestáva sa tým politikom. Politik, čo v snahe o popularitu povrávi, čo mu slina na jazyk prinesie, sa tým nepremieňa na intelektuála. Jeden i druhý iba predvádzajú svoju neschopnosť. Obidvaja sa pritom tvária neomylné, hoci práve omylnosť je znakom tvorivých duchov.

Trvajme na tom, aby si ľudia pri moci neplietli štátnych úradníkov s politikmi. Ak by sa štátni úradníci mali vymieňať zakaždým, keď sa zmení politická reprezentácia, nikdy by sme si nevybudovali dobre fungujúci štát.

Naša situácia je zlá, ale nie beznádejná. Potrebujeme pravdivú diagnózu našich ekonomických a spoločenských neduhov a na správnych miestach vzdelaných odborníkov, čo neduhy dokážu odstraňovať. Jednu z mnohých lekcií, čo nám komunizmus i vývoj po jeho rozpade uštedril, je dobre mať na pamäti: polopravda je najhoršou formou lži a polovzdelanosť je najhoršou formou hlúposti.